

Diak

**Mia Koskinen
Satu Pääkkölä**

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan
ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK) -diakoni
Opinnäytetyö, 2019

POWER GIRLS!

**Kulttuurien välisten ennakkoluulojen poistaminen pienryhmätöi-
minnan avulla**

TIIVISTELMÄ

Mia Koskinen

Satu Pääkkölä

POWER GIRLS! – Kulttuurien välisten ennakkoluulojen poistaminen pienryhmätoiminnan avulla

Sivut 43 ja liitteet 2

Syksy 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK) -diakoni

Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Puolivälinkankaan suuralueen asukasyhdistys ry:n kanssa, jonka tarkoituksena on edistää ja kehittää hyviä asukaskäytäntöitä Puolivälinkankaan suuralueella. Toimintakerrat toteutettiin Puolivälinkankaan nuorisotalolla.

Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa neljä toimintapäivää monikulttuurisen pienryhmän kanssa.

Toiminnan tarkoituksena oli poistaa kulttuurien välisiä ennakkoluuloja ja samalla edistää nuorten osallisuutta sekä lisätä kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja dialogisuutta.

Toiminnan kohderyhmänä oli 13 – 17 vuotiaat tytöt ja tavoitteena oli saada ryhmään tasapuolisesti sekä kantasuomalaisia että maahanmuuttajanuoria. Toimintakertojen sisällöt vaihtelivat ryhmäläisten omien toiveiden mukaan.

Toimintakertojen aikana tehtyjen havaintojen mukaan ryhmän dynamiikka muuttui toiminnan aikana toivottuun suuntaan ja ryhmäläisiltä saatu palaute oli positiivista.

Jatkokehittämishaasteena pohdinnassa nousi esille samankaltaisen toiminnan järjestäminen aikuisille naisille.

Asiasanat: ennakkoluulot, monikulttuurisuus, nuoret, osallisuus, pienryhmät

ABSTRACT

Mia Koskinen

Satu Pääkkölä

POWER GIRLS! - Erasing cross-cultural prejudice with functional small groups

Pages 43 and appendices 2

Autumn 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree in Social Services, Diaconal Work

The thesis was made in collaboration with Puolivälinkankaan suuralueen asukasyhdistys ry, Oulu, Finland, which furthers and develops good activity models for the residents of the Puolivälinkangas district. The functional small group activities took place in the youth club of Puolivälinkangas.

The aim of this thesis was to plan and carry out four functional days with multi-cultural small groups.

The purpose of the group activities was to erase cross-cultural prejudices and simultaneously further youths' participation and increase cultural interaction and dialogue.

Target for the group was 13–17-years-old girls and the aim was to include Finnish and immigrant youths equally in the group. The group activities varied according to the wishes of the group members.

Based on the observation, the dynamics of the group changed during the functional days to the desired direction. The feedback from the group members was positive.

As a follow-up, similar activity could be organised for adult women as well.

Keywords: multiculturalism, participation, prejudice, small groups, youths

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 NUORET MONIKULTTUURISESSA MAAILMASSA	6
2.1 Nuoruus	6
2.2 Toimintaympäristönä monikulttuurinen yhteiskunta	7
2.3 Monikulttuurisuuden haasteet	8
3 ENNAKKOLUULOT JA STEREOTYPIAT	9
4 OSALLISUUS, DIALOGISUUS JA VUOROVAIKUTUS	11
4.1 Osallisuus	11
4.2 Dialogisuus ja vuorovaikutus.....	13
5 PIENRYHMÄTOIMINTA JA OHJAAJIEN ROOLI.....	14
5.1 Pienryhmätoiminta	14
5.2 Ohjaajien rooli	15
6 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ	16
7 POWER GIRLS – RYHMÄN VAIHEET	18
7.1 Toiminnan tavoitteet.....	18
7.2 Toiminnan suunnittelu	18
7.3 Ryhmän kokoaminen	20
7.4 Ryhmätoiminnan kuvaus.....	21
7.4.1 Tutustuminen	21
7.4.2 Kokkailu	23
7.4.3 Maalailu.....	24
7.4.4 Pelailua ja palautetta.....	25
8 ARVIOINTI	26
8.1 Saatu palaute	26
8.2 Toiminnan arviointi	27
8.3 Ammatillinen kasvu	28
9 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	29

9.1 Ammattietiikka.....	29
9.2 Ryhmätoiminnan eettisyys ja luotettavuus	30
9.3 Toimintaympäristön eettisyys.....	32
9.4 Arvioinnin eettisyys ja luotettavuus	32
10 POHDINTA	33
LÄHTEET.....	36
LIITE 1. Ryhmän tekemä maalaus.....	41
LIITE 2. Palautelomake nuorille	42

1 JOHDANTO

Nuorisotyö on tärkeää ja alati muuttuvan toimintaympäristön vuoksi se vaatii jatkuvaa kehittämistä. Lisääntyneen maahanmuuton myötä Suomi on muuttunut yhä monikulttuurisemmaksi ja tämä on luonut uudenlaisia haasteita myös nuorisotyönkentällä. Kulttuurien moninaisuuteen on pyritty vastaamaan muun muassa nuorisolailla (L 1285/2016), jonka yhtenä tavoitteena on edistää nuorten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä oikeuksien toteutumista. On kuitenkin eri asia, kuinka tämä tavoite toteutetaan käytännössä. Suomalaiselle monikulttuuriselle työlle on ominaista, että maahanmuuttajanuorten sijasta monikulttuurisen nuorisotyön sisällöistä ja menetelmistä päättävät suomalaiset. Tästä johtuen myös kentällä toteutettava työ on usein suomalaisten hallinnoimaa. (Honkasalo & Souto 2007, 116.) Myös Hasan Habib toteaa monikulttuurisuutta käsittelevässä artikkelissaan, että jopa niillä monikulttuurisilla nuorilla, jotka osallistuvat erilaisien järjestöjen ja yhdistysten toimintaan, on yleensä huonot mahdollisuudet osallistua toiminnan suunnitteluun (Habib 2009, 48).

Idea opinnäytetyölle lähti aiheen ajankohtaisuudesta sekä yhteisestä kiinnostuksestamme nuoriso- ja maahanmuuttotyöhön. Erityisen ajankohtaiseksi aiheen tekee lähivuosina julkisuuteen isosti nousseet maahanmuuttajien tekemät rikokset, jotka ovat osaltaan aiheuttaneet lisää ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan. Omien kokemustemme mukaan suurimpia maahanmuuton vastustajia ovat juuri ne, jotka eivät henkilökohtaisesti tunne ainoatakaan maahanmuuttajaa. Myös Mannerheimin Lastensuojeluliiton sivuilla todetaan, että ennakkoluulojen syynä on usein tietämättömyydestä johtuva arvailu ja yleistäminen. Ennakkoluulojen kohteena ovat usein kokonaiset ihmisryhmät, kuten eri kansallisuudet sekä etniset ja uskonnolliset ryhmät. Ennakkoluulot saattavat olla esteenä toisen kunnioittamiselle ja pahimmillaan ne voivat johtaa syrjintään ja rasismiin. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Ammatilaisille. Kouluille ja oppilaitoksille. Tukioppilastointa. Tehtäväkortit. Stereotypiat ja ennakkoluulot.)

Hasan Habibin mukaan maahanmuuttajien, varsinkin maahanmuuttajatyttöjen, ajatellaan usein olevan traditionsa ja vanhempinsa dominoivia. Habib toteaa

myös, että mielikuvat eri maahanmuuttajaryhmistä ovat usein muutenkin pinta-puolisia ja yleistäviä, sekä laajasti yhteiskunnan ylläpitämiä. Tällaisia mielikuvia on esimerkiksi arabinaisista, joilla ei ajatella olevan minkäänlaisia oikeuksia perheessä ja kotona. Nämä yleistämiseen ja vähemmistöryhmien leimaamiseen perustuvat mielikuvat johtuvat siitä, etteivät maahanmuuttajat ja suomalaiset ole kovinkaan usein keskenään tekemisissä. (Habib 2009, 46.)

Maahanmuuttokriittisyyden vähentämiseksi olikin mielestämme tärkeää luoda ihmisille mahdollisuuksia tutustua uusiin ja itselleen vieraisiin kulttuureihin. Päätimme toteuttaa toiminnallisen opinnäytetyön, jotta voisimme mahdollistaa tämän kulttuurien välisen kohtaamisen ja nähdä sen vaikutukset. Valitsimme toteutustavaksi pienryhmätoiminnan ja rajasimme kohderyhmämme 13-17 –vuotiaisiin tyttöihin. Tähän rajaukseen päädyimme muun muassa siksi, että emme halunneet sekaryhmän olevan esteenä kenenkään osallistumiselle.

Toimeksiantajaksi löysimme Puolivälinkankaan suuralueen asukasyhdistys ry:n, eli Puokkarin, jonka tavoitteena on hyvien asukaskäytänteiden edistäminen ja kehittäminen Puolivälinkankaan suuralueella (Ihmiset. Toimijat. Puolivälinkankaan suuralueen asukasyhdistys). Toimintaympäristönämme toimi Puokkarin nuorisotalo, joka on yksi asukasyhdistyksen ylläpitämistä toiminnoista.

Ennen toimintakertojen suunnittelua ja toteutusta vierailimme muutaman kerran Puokkarin nuorisotalolla, ja tutustuimme samalla hieman paremmin sen toimintaan. Sijoitimme vierailut perjantai-iltoihin, jolloin toimeksiantajamme mukaan nuoria olisi eniten paikalla. Havaintojemme mukaan nuorisotalolla kävi paljon sekä kantasuomalaisia nuoria että maahanmuuttaja- ja maahanmuuttajataustaisia nuoria. Oli kuitenkin melko selkeästi havaittavissa, että suomalaiset ja maahanmuuttajat olivat paljolti omissa porukoissaan, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta.

Tärkeimmiksi käsitteiksi työssämme nousi ennakkoluulot, nuoruus, monikulttuurisuus, osallisuus, dialogisuus ja vuorovaikutus sekä pienryhmätoiminta.

2 NUORET MONIKULTTUURISESSA MAAILMASSA

2.1 Nuoruus

Nuoruus voidaan käsittää maasta ja kulttuurista riippuen eri tavalla, ja joissakin kulttuureissa nuoruus saattaa olla käsitteenä täysin vieras. Suomalaisessa kulttuurissa nuorten oikeuksia tehdä tiettyjä asioita määrittää pitkälti biologinen ikä. (Honkasalo & Souto 2007, 115.) Nuoruuden aikana siirrytään lapsuudesta aikuisuuteen. Kehitystä eteenpäin vievät erilaiset muutokset, jotka liittyvät fyysiseen kasvuun, ajattelun kehittymiseen sekä sosiaalisiin tekijöihin. Nuoruudessa tehdyt valinnat rakentavat pohjaa elämäkululle, jonka nuori elää aikuisena. (Nurmi 2014.) Nuoruusikä on myös persoonallisuuden kehityksessä tärkeä vaihe. Nuorena ihminen kehittyy omaksi persoonakseen, jolla on omat mielipiteet, asenteet ja mieltymykset. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys. 12 – 15 V. 12–15-vuotiaan persoonallisuuden kehitys.)

Nuorelle on tärkeää päästä pohtimaan asioita toisten samalla tavalla ajattelevien kanssa. Ikätoverit ja kodin ulkopuolelta tulevat mallit tarjoavat vaihtoehtoja arvoista, elämäntavoista ja uskomisesta. Nuori haluaa löytää oman tiensä ja maailmankatsomuksensa. Omat arvot ja näkemykset ovat nuorelle arvokkaita tulevaisuutta ajatellen. Murrosiässä tapahtuva ajattelun kehitys vaikuttaa nuoren tapaan jäsentää moraalisia kysymyksiä. Varhaisnuori pystyy usein katsomaan asioita muiden ihmisten näkökulmasta ja moraalijattelu voi perustua ihmissuhteiden vaalimiseen. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys. 12 – 15 V. 12 – 15 -vuotiaan ajattelun ja moraalien kehitys.)

Nuoruus on ajanjakso, jolloin etsitään omaa identiteettiä. Erityisesti maahanmuuttajanuorelle se voi olla hämmentävää aikaa, kun hän voi joutua etsimään identiteettiään kahden kulttuurin välistä. (Räty 2002, 169.) Tällaisen nuoren arkea määrittää yhtäältä omien vanhempien kulttuurinen nuoruuden määrittely ja toisaalta länsimainen nuoruuden määrittely (Honkasalo & Souto 2007, 119). Nuori, joka on elänyt koko elämänsä Suomessa, voi joutua perustelemaan tänne tuloaan ja täällä asumistaan itselleen ja muille, vaikka omaa kokemusta vanhempien

kotimaasta ei ole. Nuorella voi olla hyvin erilainen näkökulma suomalaiseen kulttuuriin ja omaan kulttuuriin, verrattuna vanhempiinsa. Vanhemmat ovat eläneet kotimaassa, jossa oma kulttuuri hallitsee. Nuori rakentaa oman maailmankuvansa ympärillä olevan yhteiskunnan ja oman etnisen ryhmän arvoja ja näkemyksiä yhdistelemällä. (Räty 2002, 169.)

2.2 Toimintaympäristönä monikulttuurinen yhteiskunta

Väestöllisenä tosiasiana monikulttuurisuudella tarkoitetaan yhteiskunnan etnistä ja kulttuurista monimuotoisuutta. Monikulttuurisessa toimintaympäristössä harjoitetaan mahdollisesti eri uskontoja, puhutaan eri kieliä, noudatetaan erilaisia tapoja sekä omataan erilaisia ajatuksia hyvästä elämästä. (Saukkonen 2013, 115.) Monikulttuurisessa yhteiskunnassa eläminen edellyttää kuitenkin sitä, että ihmiset kykenevät näkemään edes jotakin arvokasta myös muissa uskonnoissa, kulttuureissa ja elämäntavoissa. Ihmisten määrittely ainoastaan heidän etnisyytensä perusteella ei myöskään kuulu aidosti monikulttuuriseen yhteiskuntaan, sillä ihmisten lojaalius ja identiteetit voivat muuttua tilanteesta riippuen. Kuuluminen johonkin ei siis ole joko – tai vaan se voi myös olla sekä – että. (Ekholm 2001, 187.)

Suomi on ollut monikulttuurinen jo jonkin aikaa ja viimevuosien aikana sen etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus on selvästi lisääntynyt (Saukkonen 2013, 155). Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2018 lopussa Suomen väestöstä 7,3 prosenttia oli ulkomaalaistaustaisia, joka määrällisesti tarkoittaa 402 619 henkilöä. Heistä 335 414 oli ulkomailla syntyneitä ja 67 205 Suomessa syntyneitä ulkomaalaistaustaisia. Kymmenessä vuodessa ulkomaalaisten määrä Suomessa onkin kaksinkertaistunut. (Tilastokeskus 2019a, 1.) Nämä maahanmuuton tuomat vaikutukset näkyvät myös Oulussa. Vuodenvaihteessa 31.12.2018 Oulun väestöstä 3 prosenttia, eli 6 097 henkilöä, oli kansalaisuudeltaan muita kuin suomalaisia (Oulun kaupunki. Tietoa Oulusta. Tilastoja Oulusta. Väestö ja väestönmuutokset. Väestö kansalaisuuden mukaan vuodenvaihteessa 31.12.2018). Vuosittain vakinaisesti Suomessa asuville ulkomaan kansalaisille myönnetään myös Suomen kansalaisuuksia (Tilastokeskus 2019b). Voidaan siis olettaa, että Oulussa on muun maan kansalaisten lisäksi myös Suomen kansalaisuuden

saaneita ulkomaalaistaustaisia henkilöitä. Vuoden 2018 aikana Suomen kansalaisuuksia myönnettiin eniten Venäjän, Somalian, Irakin ja Viron kansalaisille (Tilastokeskus 2019b, 1).

2.3 Monikulttuurisuuden haasteet

Vaikka Suomen kansalliset vähemmistöt, kuten romanit ja saamelaiset, ovat tehneet suomalaisesta yhteiskuntaelämästä monikulttuurisen jo pitkään (Honkasalo & Souto 2007, 115), niin työmme luonteen vuoksi termillä monikulttuurisuus tarkoitamme kuitenkin nimenomaan maahanmuuton tuomaa monikulttuurisuutta.

Kuten sanottu, monikulttuurisuus on lisääntynyt suomalaisessa yhteiskunnassa merkittävästi kahden viime vuosikymmenen aikana. Suomalainen voi tänä päivänä kohdata maahanmuuttajan päivittäin koulussa tai työpaikalla. Maahanmuuttajat edustavat erilaisia taustoja. Jokainen heistä kuitenkin kohtaa samanlaisia haasteita, joita ovat esimerkiksi kielimuuri, kulttuurierot, erilainen koulutusjärjestelmä sekä vaikeudet työsaannissa. Kielitaidottomuuden takia maahanmuuttaja voi kokea tulevansa suomalaisen torjumaksi. Kohtaamiset arjessa ja keskustelut suomalaisen kanssa kieltä opiskelevalle maahanmuuttajalle ovat tärkeitä. Vuorovaikutus vahvistaa itseluottamusta ja motivaatiota suomen kielen käyttöön. (Saarinen & Saarinen 2015, 71.)

Honkasalon mukaan monikulttuurisuuden herkimvät kysymykset liittyvät usein sukupuoleen ja erityisesti maahanmuuttajataustaisten tyttöjen asemaan. Monessa haastattelussa nuorisotyöntekijät ovat nostaneet tyttöjen osallistumisen keskeisimmäksi nuorisotyön haasteeksi. Honkasalo tuo ilmi kenttätyössä esiin tulleen kannan, jonka mukaan tyttöjen liiallista osallistumista suomalaiseen nuorisokulttuuriin ei katsota hyvällä heidän kulttuurisen identiteettinsä kannalta. (Honkasalo 2011, 78 – 79, 84.)

Maahanmuuttajanuoret ja suomalaiset nuoret kohtaavat toisiaan usein koulussa, nuorisotaloilla ja kadulla. Monet nuoret viettävät aikaansa porukassa, johon kuuluu sekä suomalaisia että maahanmuuttajanuoria. Heitä yhdistää vaatteet,

musiikki ja ympäröivä ilmapiiri, vaikka yhteistä kieltä ei olisikaan. Näin nuoret irrottautuvat hetkeksi kotiympäristöstään ja yhdistyvät omaksi ryhmäkseen. Kotona tai luokkahuoneessa kulttuuritaustojen erot näkyvät voimakkaammin. (Räty 2002, 169.) Tästä voisi päätellä, että nuoren on helpompi kohdata toisesta kulttuurista tuleva nuori sellaisessa paikassa, jossa se tapahtuu vapaaehtoisesti.

Useita maahanmuuttajanuoria kiusataan koulussa ja ystävien löytäminen sieltä voi olla hankalaa. Siksi vapaa-ajalla osallistuminen ohjattuun toimintaan on hyvä tapa saada kontakteja suomalaisiin nuoriin. Näistä vapaa-ajanviettotavoista tulisi informoida koulussa. Yhteydenpito nuoren perheeseen voi vähentää ennakkoluuloja. Monikulttuurisella nuorisotyöllä on haasteita. Kahnaukset yksittäisten nuorten ja nuorisojengien välillä ovat yksi kotoutumisongelmien ilmenemismuoto. Nuorisotyössä tarvitaan tietoja ja kokemuksia suomalaisten nuorten asenteista, mutta myös kulttuuritietoa, jotta voidaan tehdä yhteistyötä nuorten vanhempien kanssa. (Räty 2002, 170.)

3 ENNAKKOLUULOT JA STEREOTYPIAT

Yksi osa ihmisten välisiä suhteita ovat ennakkoluulot (Räty 2002, 188). Ennakkoluulo on opittu arvo tai uskomus, joka saa ihmisen välttämään tietyn ryhmän jäseniä sekä asettumaan heitä vastaan (Hanes, Hanes & Rudd 2007, 1; Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 280). Stangorin mukaan ennakkoluulo on yksilön kielteinen asenne jotain ihmistä tai ryhmää kohtaan (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 280). Tämä yksilöön tai ryhmään kohdistuva negatiivinen asenne, tunne tai käytös perustuu ennakkokäsitykseen, joka yksilöstä on muodostettu ilman aikaisempaa tietoa tai kokemusta. Ennakkoluulot perustuvatkin yleensä stereotypioihin, joilla tarkoitetaan jaettuja uskomuksia liittyen yksilön tai ryhmän ominaisuuksiin, kuten persoonallisiin piirteisiin, toimintatapoihin tai arvoihin. (Hanes, Hanes & Rudd 2007, 1; Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 280.) Stereotypioissa ihmiset luokitellaan siis tiettyjen yleistettyjen ominaispiirteiden mukaan, joiden oletetaan koskevan

kaikkia ryhmän jäseniä. Stereotyyppien vakiintuessa nämä yleistyksiset voivat johtaa ihmisten negatiiviseen leimaamiseen ja aiheuttaa ennakkoluulojen lisäksi syrjintää ja väkivaltaista käytöstä. Leimattuja ryhmiä syytetään usein myös valtaväestön kärsimistä ongelmista, vaikka ne eivät olisi millään tavoin aiheuttaneet kyseistä ongelmaa. Syynä toisten leimaamiselle voi olla myös halu parantaa omaa asemaa. (Fishbein 2002, 34; Hanes, Hanes & Rudd 2007, 1.)

Tietämättömydestä johtuvat ennakkoluulot kohdistuvat yleensä uuteen sekä erillaiseen, esimerkiksi muista maista tuleviin ihmisiin. Ennakkoluuloja ja pelkoja ei ole vain suomalaisilla, vaan myös maahanmuuttajataustaisilla on omia ennakkokäsityksiään suomalaisista tai suomalaisuudesta. Kaikilla ihmisillä on siis ennakkoluuloja. (Kanninen & Markkula 2011.) Ongelma on, että ennakkoluulosta tulee helposti pysyvä: ihminen ei muuta käsitystään, vaikka tapaisi ennakkoluulosta poikkeavia yksilöitä. Poikkeavuus selitetään mieluummin yksilöllisenä ominaisuutena. (Räty 2002, 188.) Ihminen jakaa tietämättäänkin ihmisiä eri ryhmiin, mutta merkityksellistä on se, millaisia arvostuksia ja asenteita niihin liittyy, eli pitääkö joitakin ryhmiä parempina kuin toisia. Olivatpa ennakkoluulot negatiivisia tai positiivisia, ne on muodostettu ilman riittäviä perusteita. Oleellisinta on tunnistaa omat pelkonsa sekä ennakkoluulonsa, kohdata ne ja käsitellä niitä. Ennakkoluulot eivät itsessään ole rasismia, mutta voivat johtaa siihen. Esimerkiksi vieraan pelko voi synnyttää kasvualustan rasismille, jos muualta tulleet ihmiset koetaan uhkana suomen kulttuurille tai jos pelätään kulttuurien sekoittumista. (Kanninen & Markkula 2011.)

Kun puhutaan ennakkoluulojen vähentämisestä, niin yksi sosiaalipsykologian historian toimivimmista ideoista on ollut "contact hypothesis". Sen lähtökohtana on, että paras tapa vähentää ryhmien välisiä jännitteitä ja vihamielisyyttä on tuoda heidät kontaktiin toistensa kanssa. Allportin mukaan kontakti yksinään ei kuitenkaan riitä vähentämään ennakkoluuloja, vaan tämän lisäksi tarvitaan sosiaalista ja institutionaalista tukea, riittävän monia ja pitkäkestoisia kohtaamisia tasa-arvoisessa asemassa olevien osallistujien välillä sekä yhdessä toimimista. (Brown 2010, 244 – 249.)

Amerikassa, erityisesti rotuerottelun poistaneissa kouluissa, tehdyissä tutkimuksissa, eri ryhmien yhdistämisellä ei aina ole ollut haluttua vaikutusta. Tämä kuitenkin johtuu siitä, ettei näissä tapauksissa yleensä toteudu ne Allportin mainitsema ehdot, jotka mahdollistaisivat onnistuneen kontaktin toteutumisen. Ryhmissä, jotka sisältävät yhteistoiminnallista oppimista, ovat tulokset olleet parempia. Tämän kaltaisissa ryhmissä on onnistuttu lisäämään vetovoimaa eri sosiaalisten ryhmien jäsenten välillä. Onnistunut kontakti voi vähentää ryhmien välisiä levottomuuksia, edistää yhteisen ryhmäidentiteetin syntymistä sekä mahdollistaa empatian kehittymisen. Ennakkoluulojen väheneminen ei kuitenkaan aina vaadi suoraa kontaktia toisen kulttuurin edustajan kanssa. Joskus asenteiden muuttamiseksi riittää se, että tuntee sellaisen henkilön, jolla on ystäviä toisesta kulttuurista. (Brown 2010, 279 – 280.)

4 OSALLISUUS, DIALOGISUUS JA VUOROVAIKUTUS

4.1 Osallisuus

Englannin kielessä sanalla participation voidaan tarkoittaa sekä osallistumista että osallisuutta. Nämä kaksi tarkoittavat kuitenkin eri asioita. Osallistumisella tarkoitetaan mukana oloa sellaisessa tilanteessa tai tapahtumassa, jonka joku muu on järjestänyt. Osallisuudesta taas puhutaan silloin kun tarkoitetaan laajempaa ja vahvempaa omakohtaista sitoutumista. Osallisuus on alhaalta ylöspäin kehittyvä prosessi, joka toteutuakseen vaatii mahdollisuuden osallistua, toimia ja vaikuttaa asioiden kulkuun. (Gothóni, Hyväri, Kolkka & Vuokila-Oikkonen 2016, 13 – 14.) Kiilakosken mukaan osallisuus on oikeuksia sekä velvollisuuksia, kuulumista ja vastuun kantamista. Sitä voidaan kuvata yksilön tunteena tai yhteisön tilana. (2007, 14.)

Yksilön kohdalla osallisuus ilmenee kokemuksena, mikä syntyy ihmisen tuntiessa kuuluvansa johonkin itselleen merkitykselliseen ryhmään tai yhteisöön.

Yhteisöissä osallisuus näkyy jäsenten keskinäisenä arvostuksena ja luottamuksena sekä mahdollisuutena vaikuttaa asioihin. Yhteiskunnan tasolla osallisuus on mahdollisuuksien ja oikeuksien toteutumista sekä ihmisten keskinäistä vastavuoroisuutta. Poliittikatasolla osallisuus tarkoittaa toimenpiteitä, jotka auttavat vahvistamaan ihmisten osallistumista ja osallisuutta yhteiskunnassa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen. Osallisuuden edistäminen.)

Osallisuus kuuluu kaikille. Kaikilla pitää olla mahdollisuus inhimillisten perustarpeiden tyydyttämiseen, esimerkiksi osallistumiseen ja oman osaamisen näyttämiseen. Osallisuuden edellytyksiä luodaan osallistumalla palveluiden ja ympäristön kehittämiseen tai hoitamalla yhteisiä asioita. Osallisuuden arviointi voi olla vaikeaa. Kokemuksia ja merkityksiä osallisuudesta on helpompi arvioida, mutta sen arvioiminen, kuinka paljon ihmisen ääntä noteerataan palveluiden kehittämisessä tai päätöksenteossa, on vaikeampaa. Ihmisen ääni voi jäädä vain muodollisuudeksi. Erilaisissa prosesseissa osallisuus toteutuu parhaiten silloin, kun ihminen osallistuu konkreettisesti ja tasapuolisesti muiden toimijoiden kanssa prosessin työstämiseen eri vaiheissa ja näkee heti oman jälkensä ja vaikutuksensa prosessin etenemiseen. Silloin osallisuus sekä osallistuminen on vahvimillaan. (Koivisto, Isola & Lyytikäinen 2018, 21 – 22.)

Osallisuus kuuluu nuoren perusoikeuksiin. Se tarkoittaa mahdollisuuksia vaikuttaa omaan lähiympäristöön ja itseä koskeviin päätöksiin ja asioihin. Osallisuus antaa nuorille kokemuksia vaikuttamismahdollisuuksista ja kehittää uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiin tulevaisuudessa. Kun nuorelle annetaan mahdollisuus oppia, ideoida ja toteuttaa itselleen ja lähiympäristölle mieluisia asioita, hän oppii vaikuttamaan isommissakin yhteisöissä. Kun ihminen oppii jo nuorena osallisuutta, se sitoo häntä osaksi yhteiskuntaa. (Euroopan Unioni 2013.) Tästä voidaan päätellä, että tukemalla nuoria osallisuuteen ja antamalla mahdollisuuksia vaikuttaa, nuorten itseluottamus kasvaa ja he saavat kokemusta siitä, että heidän mielipiteillään on väliä ja heitä kuunnellaan.

4.2 Dialogisuus ja vuorovaikutus

Dialogi-sanan alkuperä on kreikan kielen sanassa dialegesthai, puhua yhdessä jostakin niin, että puhujien välille syntyy jotain yhteistä, vaikka näkemykset poikkeaisivat toisistaan (Haarakangas 2008, 26).

Dialogisuudella tarkoitetaan pyrkimystä rakentaa yhteinen ymmärrys ja taitoa edistää vuorovaikutuksen kulkua sen suuntaan. Dialogi-termiä voidaan käyttää kapeassa merkityksessä, jolloin se voidaan vaihtaa helposti sanaan keskustelu. Dialogi ja keskustelu eivät kuitenkaan ole sama asia, koska keskustelu voi olla hyvin muodollista, pinnallista ja toisten ohi puhuvaa. Dialogisuuden tärkeä elementti on vastavuoroisuus, eli jokainen osapuoli luo tilannetta ja vaikuttaa yhteisiin askeliin. Dialogisuus ei ole vain puhetta, toisen kuuntelua tai keskustelua. Se on enemmän ja parhaimmillaan osapuolet voivat oppia ja muuttaa mielipiteitään ja asenteitaan. Jos luottamuksellista suhdetta ei ole, silloin ei yleensä synny oikeutusta dialogiselle vuorovaikutukselle. (Mönkkönen 2007, 86 – 89.)

Dialoginen kohtaaminen ei ole helppoa, koska monet meistä riippumattomat tekijät vaikuttavat vuorovaikutussuhteeseen. Itse on vaikea havaita vuorovaikutusongelmia, vaikka oman toiminnan reflektoinnissa tapahtuisi edistystä. Kun puhutaan dialogisuudesta, ihmisiä on syytä tarkastella aktiivisina toimijoina. Sosiaalisissa tilanteissa osapuolet vaikuttavat omalta osaltaan vuorovaikutuksen kulkua, vaikka joku kuljettaa tilannetta vahvemmin kuin toinen. Kaikki osapuolet ovat tilanteissa mukana rakentamassa yhteistä tarinaa. (Mönkkönen 2007, 98 – 100.)

Ollessaan kanssakäymisessä toisen ihmisen kanssa ihminen tekee havaintoja toisesta ja toisen välittämistä merkeistä, sanallisista tai sanattomista. Ihminen vastaa toiselle omalla toiminnallaan ja merkeillään. He tulkitsevat mielessään toisen käyttäytymistä ja ilmaisuja omien kokemustensa perusteella. Ihmisen välistä kanssakäymistä helpottaa yhteinen kieli, mutta myös sanaton viestintä on tärkeä osa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Haarakangas 2008, 24 – 25.) Hiljaa oleminen ja kuunteleminen ovat myös osa vuorovaikutusta. Ne ovat yhtä tärkeitä kuin omien mielipiteiden kertominen toista

kunnioittaen. Aktiivisen kuuntelun taitoa voi opetella. Tällainen taito ilmaisee toiselle mielikuvan arvostuksesta sekä mielenkiinnosta häntä ja hänen asiaansa kohtaan. (Hytönen & Valli 2016, 26 – 27.)

Suomessa kulttuurinen, kielellinen sekä kansallinen monimuotoisuus näkyy tänä päivänä useassa paikassa entistä selkeämmin. Kohtaamistilanteet muuttuvat, kun ihmiset puhuvat muitakin kieliä kuin suomea ja ruotsia. Myös kulttuuritaustat ovat monimuotoisia. Jotta asiat saataisiin hoidettua hyvin, tulee yhä useammin pohtia sitä, miten kulttuurien välinen vuorovaikutus toimii. (Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari & Pitkänen 2011, 17.) Uskontojen välisellä dialogilla pyritään kohti suvaitsevampaa asennetta ja hyväksyntää erilaisuutta kohtaan. Uskontojen välinen dialogi voi estää radikalismien kasvua erityisesti nuorten keskuudessa. (Ministry of Religious Affairs 2018, 506.) Epätietoisuus ja epäluuloisuus vähentyvät ja ristiriitojen ratkaiseminen on helpompaa, kun vuorovaikutus on toimivaa (Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari & Pitkänen 2011, 17).

5 PIENRYHMÄTOIMINTA JA OHJAAJIEN ROOLI

5.1 Pienryhmätoiminta

Pienryhmä voi olla siihen osallistujalle merkityksellinen oppimiskokemus (Ståhlberg 2019, 20). Se voi tarjota nuorelle ajan ja paikan, jossa nuori on mahdollista huomioida eri lailla kuin suuressa ryhmässä (Muhonen, Lallukka & Turtiainen 2009, 18). Osallistujien itsetuntemusta ja -luottamusta voidaan vahvistaa ryhmänohjauksella, minkä myötä osallistujat voivat löytää erilaisia vaihtoehtoja tilanteeseensa ja vahvistaa aktiivisuuttaan ja toimijuuttaan. Nuorten kohdalla pienryhmä voi tukea nuorta vuorovaikutustaidoissa ja opettaa jakamaan ajatuksia ryhmässä. Tällaiset taidot ovat hyvin tärkeitä työelämätaitoja myöhemmin elämässä. (Ståhlberg 2019, 20.)

Suuret ryhmätilanteet, joissa on vaikea saada omaa ääntä kuuluviin eikä niistä pääse pois, vaikka tilanne olisi epämiellyttävä, aiheuttavat monelle tytölle haasteita. Liian haastava ja stressaava tilanne kuormittaa lapsen fysiologiaa sekä vaikeuttaa oppimista, kun psyykkinen energia kuluu epämiellyttävien tunteiden hallintaan. Ryhmään olisi hyvä kuulua mahdollisimman erilaisia lapsia, jotta he voivat tukea toisiaan yhdistämällä tietojaan ja taitojaan. Samalla he saavat positiivisia kokemuksia toisistaan. Toimintaan osallistuminen on helpompaa pienessä ryhmässä. Kun pienestä ryhmästä saa onnistumisen kokemuksia ryhmätilanteesta, isossa ryhmässä osallistuminenkin käy helpommaksi. (Hytönen & Valli 2016, 40 – 41.)

Ryhmäkoko vaikuttaa ryhmädynamiikkaan. Pienen ryhmän ryhmädynamiikka on erilaista kuin suuren ryhmän. Yksilöt kuitenkin näyttävät pääsevän helpommin esiin pienryhmässä. Ryhmänjäsenet arvioivat pienempiä ryhmiä positiivisemmin verrattuna suuriin ryhmiin. (Niemistö 1998, 58.)

5.2 Ohjaajien rooli

Kun pienryhmä toimii hyvin, se mahdollistaa keskittymisen siihen, miksi ryhmä on perustettu. Kaikkien ryhmän jäsenten panosta tarvitaan kokonaisuuden kannalta. Pienryhmän ohjaaja on kuitenkin se, joka kuljettaa ryhmää eteenpäin, motivoi ja tarjoaa ryhmäläisille uusia haasteita. Avoimuus, yhteenkuuluvuus sekä turvallinen ja luottavainen ilmapiiri ovat pienryhmätoiminnan keskeisiä piirteitä. Näiden piirteiden ylläpito on lähinnä ohjaajan tehtävä. (Ståhlberg 2019, 27.) Ohjaajan tulee olla itse mallina ja hänen täytyy pitää toimintatapansa linjakkaana ja tasa-puolisena. Ohjaajan sanojen ja tekojen täytyy siis olla yhdenmukaisia. (Innanen 2012, 8.) Ohjaajan tulee myös omalla hyväksyvällä käytöksellään osoittaa, että kaikenlainen ajatusten esiin tuominen on hyväksyttyä ja kaikki ovat ryhmässä tasa-arvoisia (Ståhlberg 2019, 72).

Ryhmän ohjaaminen ei ole valmentamista eikä johtamista. Se on ryhmäläisten rinnalla kulkemista sekä ryhmän ohjaamista tavoitteita kohti. (Ståhlberg 2019, 30.) Ryhmän ohjaajan työ alkaa ryhmän tarkoituksesta, vaikkei ryhmää olisi vielä

perustettukaan. Aloite ryhmälle voi tulla esimerkiksi yhteiskunnasta, organisaatiolta tai ohjaajalta. (Niemistö 1998, 68.) Ryhmän aloituksessa ohjaajan tulee ottaa huomioon monia asioita, kuten oma virittäytyminen ja ryhmän orientoiminen (Niemistö 1998, 79).

Vehviläisen mukaan ohjaus on vuorovaikutusta, missä ihmiset kohdataan erilaisien piirteidensä kanssa. Siksi ohjaus on vaativaa ja välillä raskastakin. Ohjatesaan ohjaaja haastaa itsensä kehittämään omia taitojaan ja tutkimaan toimintaa kriittisesti. Ohjauksen keinot eivät ole vaikeita ja harjoittelemalla niissä kehittyä. (Ståhlberg 2019, 28.)

6 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tavoitellaan ammatillisessa kentässä ohjaamista käytännön toiminnassa, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä. Se voi olla ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje tai opastus, esimerkiksi perehdyttämispöytäkirja tai turvallisuusohjeistus. Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla tapahtuman toteuttaminen tai näyttelyn järjestäminen koulutusalaan riippuen. Toteutustapoja kohderyhmän mukaan voi olla esimerkiksi kirja, vihko, CD, portfolio, kotisivut tai järjestetty tapahtuma tai näyttely. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9.)

Suosittelavaa on, että toiminnallisella opinnäytetyöllä on toimeksiantaja. Toimeksiantetun opinnäytetyön avulla voi näyttää osaamista laajemmin ja herättää työelämän kiinnostusta. Sen avulla on mahdollista luoda suhteita ja päästä kokeilemaan ja kehittämään omia taitoja työelämän kehittämisessä sekä harjoittamaan omaa innovatiivisuutta. Toimeksiantettu opinnäytetyö lisää vastuuntuntoa opinnäytetyöstä ja opettaa projektinhallintaan, mihin sisältyy mm. täsmällisen suunnitelman tekeminen, toimintaehdot- ja tavoitteet, aikataulutettu toiminta sekä tiimityö. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 16 – 17.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tehdään toimintasuunnitelma, koska opinnäytetyön idean ja tavoitteiden pitää olla tiedostettuja, harkittuja sekä perusteltuja. Toimintasuunnitelmassa vastataan kolmeen kysymykseen: mitä tehdään, miten tehdään ja miksi tehdään. Näiden kysymysten tarkoituksena on jäsentää tekijälle, mitä on tekemässä. Toiseksi se osoittaa, että tekijä kykenee johdonmukaiseen päättelyyn ideassaan ja tavoitteissaan. Kolmas merkitys on lupaus siitä, mitä tekijä aikoo tehdä. Toimintasuunnitelmaan pitäisi kyetä sitoutumaan, mutta joskus suunnitellut toteuttamistavat osoittautuvat mahdottomiksi. (Vilka & Airaksinen 2003, 26 – 27.)

Saimme idean opinnäytetyölle melko aikaisessa vaiheessa. Koko opinnäytetyöprosessin ajan muokkasimme pieniä asioita ja yksityiskohtia, mutta opinnäytetyön runko ja kehys ovat pysyneet samanlaisina lähes alusta asti. Keskityimme raporttia kirjoittaessamme selkeään ja ymmärrettävään tekstiin, jotta jokainen lukija ymmärtäisi lukemansa asiat mahdollisimman hyvin.

Vaikka kyseessä oli toiminnallinen opinnäytetyö, niin tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa hyödynsimme tutkimushavainnointia, jolla tarkoitetaan ihmisen tietoista ja kokonaisvaltaista tapahtumien, ilmiöiden ja asioiden aistimista suhteessa siihen, missä ne ilmenevät. Merleau-Pontyn mukaan havaitsemisessa on ensisijaisesti kysymys ymmärtämisestä. Tutkijan ollessa havainnon kanssa samassa todellisuudessa, on hänellä mahdollisuus saada tästä havainnosta ”kiinni”, eli ymmärtää havaitun suhteessa siihen asiayhteyteen, jossa havainnon tekee. (Vilka 2006, 9.)

7 POWER GIRLS – RYHMÄN VAIHEET

7.1 Toiminnan tavoitteet

Työmme keskeisimpänä tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa neljä toimintakertaa pientyhmässä. Suunnittelemamme toiminnan tavoitteena oli poistaa tai ennaltaehkäistä kulttuurien välisiä ennakkoluuloja maahanmuuttaja- ja kantasuomalaisten tyttöjen välillä. Halusimme myös edistää dialogisuuden ja osallisuuden toteutumista pienryhmässä sekä lisätä kulttuurien välistä vuorovaikutusta. Maahanmuuttajanuorista puhuttaessa tarkoitamme sekä maahanmuuttajia että maahanmuuttajataustaisia. Tavoitteiden saavuttamiseksi loimme tilanteita, joissa mahdollistuisi sekä osallisuus että dialoginen vuorovaikutus.

Vaikka tasa-arvon kannattajina emme pidä ihmisten luokittelusta eri ryhmiin heidän taustansa perusteella, niin työssämme nuorten määrittely kantasuomalaisiin ja maahanmuuttajiin on havaintojen kirjaamisen kannalta välttämätöntä. Pienryhmätoimintaa toteuttaessa emme kuitenkaan tuonut näitä jakoja esille, vaan kohdasimme nuoret omina persooninaan heidän yksilöllisyyttään kunnioittaen.

Ryhmän toimintakerrat toteutettiin syksyllä 2019 Puolivälinkankaan nuorisotalon eli Puokkarin tiloissa. Pienryhmätoiminta alkoi elokuun puolenvälin jälkeen ja päättyi syyskuun lopussa. Noin puolentoista kuukauden aikana ryhmä kokoontui yhteensä neljä kertaa. Ryhmätoiminta järjestettiin perjantai-iltaisina, koska suurin osa ryhmäläisistä uskoi silloin pääsevänsä todennäköisimmin paikalle.

7.2 Toiminnan suunnittelu

Ensimmäinen vaihe toiminnan suunnittelussa oli riittävä perehtyminen aiheeseen liittyviin teorioihin ja käsitteisiin. Hyvä ja kattava tietoperusta mahdollisti aiheen tarkastelun useasta näkökulmasta sekä auttoi suunnittelun aikana tehtyjen päätöksien perusteluissa.

Saimme suunnittelun alkuvaiheessa apua toimeksiantajaltamme, joka kertoi omat mielipiteensä esittämiimme ideoihin. Toimeksiantajan kanssa pidetyt palaverit auttoivat meitä selkeyttämään ajatuksiamme siitä, mitä työllämme halusimme saavuttaa ja minkälaisia menetelmiä voisimme toiminnassamme hyödyntää. Esimerkiksi idea dialogisuuden korostamisesta toiminnassa lähti yhteisistä keskusteluista toimeksiantajan kanssa.

Ryhmän kokoa suunniteltaessa otimme huomioon muutamia eri seikkoja. Ståhlbergin (2019, 61) mukaan pienryhmässä optimaalinen ryhmä koko on hyvin ryhmäkohtaista. Se voi riippua ryhmän tavoitteista, ohjaajien määrästä ja työtaivoista. Keskeinen asia ryhmän kokoa mietittäessä on ryhmäläisten välisen vuorovaikutuksen määrä. Ståhlbergin omien kokemusten mukaan ryhmätoiminnan, jossa pyritään jakamaan ajatuksia muiden kanssa, kuuntelemaan toisia ja mahdollisesti tekemään toiminnallisia harjoituksia, sopiva ryhmän koko olisi 4 – 10 henkilöä. Me päädyimme siihen, että sopiva ryhmän koko olisi 8-10 nuorta. Ajattelimme, että kaikki eivät välttämättä pääsisi paikalle joka kerta, mutta jokaisella kerralla olisi tarpeeksi monta nuorta toiminnallista osuutta ajatellen.

Osallisuuden tunne vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin (Hautamäki & Oksanen 2012, 35), jonka vuoksi halusimmekin suunnitella toiminnan niin, että osallisuuden toteutuminen mahdollistuisi jokaisen ryhmän jäsenen kohdalla. Tämä piti ottaa huomioon myös suunnitellessamme omaa rooliamme ohjaajina. Vaikka me ohjaajina olimme ennalta määritelleet toiminnan tavoitteet, niin päätimme osallistaa nuoret ryhmätoiminnan suunnitteluun. Näin pyrimme vahvistamaan nuorten osallisuutta, jolloin meidän rooliksemme jäi kulkea ryhmäläisten rinnalla ja ohjata heitä kohti ryhmän tavoitteita. Näin voitiin varmistua myös siitä, että toiminta olisi nuorille miellyttävämpää ja positiiviset kokemukset olisivat todennäköisempiä. Päätimme, ettei ryhmään sitoutuminen olisi vaatimuksena osallistumiselle, vaan toiminta olisi vapaaehtoista. Näin halusimme varmistaa, että nuoret osallistuisivat toimintaan omasta tahdostaan ja se osaltaan lisäisi nuorten osallisuuden tunnetta.

Toteutuakseen osallisuus vaatii myös mahdollisuuden osallistua (Gothóni, Hyväri, Kolkka & Vuokila-Oikkonen 2016, 14.), joten suunnittelu vaiheessa oli karotettava ne tekijät, jotka voisivat olla esteenä nuorten osallistumiselle. Tässä

otimme huomioon toiminnan sijainnin ja ajankohdan. Sijaintina Puokkarin nuokkari oli toiminnan järjestämiselle paras, sillä se oli nuorille entuudestaan tuttu. Päivän ja kellonajan päätimme sen mukaan, miten nuoret normaalistikin viettäisivät aikaa nuokkarilla.

Ryhmän suunnittelussa oli otettava huomioon myös mahdolliset kulttuurien tuomat rajoitteet. Joissain kulttuureissa esimerkiksi tyttöjen ja poikien välinen kanssakäyminen on rajoitetumpaa, kuin suomalaisessa kulttuurissa. Tämän vuoksi päätimme, ettemme muodosta sekaryhmää. Päätimme siis rajata ryhmän tyttöihin. Halusimme myös tarkentaa kohderyhmää asettamalla ikähaarukan, sillä nuoruus on laaja käsite. Hytösen ja Vallin (2016, 38) mukaan ryhmän olisi hyvä koostua mahdollisimman saman ikäisistä tytöistä. Iso ikäero ryhmäläisten välillä on haaste ohjaajille, koska tytöillä on erilaisia kehityshaasteita, jotka liittyvät ikään. Myös keskenään kavereita olevien ottamista ryhmään kannattaa harkita. Kaverisuhteet voivat vaikuttaa ryhmädynamiikkaan estämällä yksilöä tuomasta tarpeistaan esille, uuden roolin omaksumisen ja muihin ryhmäläisiin tutustumisen. (Hytönen & Valli 2016, 38.) Päätimme valita kohderyhmäksi 13 – 17 vuotiaat.

Ennen jokaista toimintakertaa meidän oli valmistauduttava hieman eri tavalla, sillä nuoret päättivät seuraavan toiminnan aina edeltävällä toimintakerralla. Näin ollen esimerkiksi aikataulutus sekä tarvittavat tilat ja välineet oli suunniteltava jokaiselle kerralle erikseen. Menimme jokaisella kerralla paikalle hyvissä ajoin ennen nuoria, jotta saimme tehtyä tarvittavat ennakkovalmistelut ja nuorten oli helppo aloittaa toiminta sovittuna aikana.

7.3 Ryhmän kokoaminen

Ryhmän kokoamisessa pidimme tärkeänä sitä, että saisimme ryhmään tasapuolisesti sekä kantasuomalaisia- että maahanmuuttajatyttöjä. Myös Kivijärven havaintojen mukaan nuorisotyön ryhmätoimintaan on tärkeää saada mukaan maahanmuuttajataustaisia nuoria, jos halutaan edistää ryhmien dialogisuutta, sekä lieventää etnis-kulttuurisia rajavetoja. Vapaa-ajan ryhmien riittävä heterogeenisuus edistää selkeimmin maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten

välistä dialogia. Heterogeenisyydellä tarkoitetaan tässä tilanteessa sitä, että samassa tilassa on nuoria monista eri kansallisista taustoista. Rajanvetoja purkavien kohtaauspaikkojen luomiseen ei siis vielä riitä se, että maahanmuuttajataustaisia nuoria saadaan mukaan kantaväestön nuorten hallitsemaan ja yhdenmukaisuutta edellyttävään tilaan, vaan tämä saattaa aiheuttaa entistä voimakkaampia vastakkainasetteluja. (Kivijärvi 2013, 249 – 251.)

Koska Puokkarin nuoret eivät olleet meille entuudestaan tuttuja, pyysimme ryhmän kokoamiseen apua Puokkarin ohjaajilta. Sen lisäksi, että toivoimme ryhmässä olevan tasaväkisesti kantasuomalaisia ja maahanmuuttaja tyttöjä, kerroimme ohjaajille myös toiveemme siitä, ettei kaikki ryhmän jäsenet olisi valmiiksi tuttuja keskenään. Tätä toivoimme siksi, että näin toiminnan vaikuttavuus olisi helpommin havaittavissa.

7.4 Ryhmätoiminnan kuvaus

Ryhmän toiminta rakentui sen mukaan, mitä tytöt itse halusivat kanssamme tehdä. Olimme kuitenkin varautuneet siihen, jos tytöt eivät jostain syystä olisi keksineet minkäänlaista toimintaa, suunnittelemalla valmiiksi jokaiselle kerralle jotain, mitä voisimme ehdottaa. Onneksemme emme kuitenkaan joutuneet turvautumaan näihin varasuunnitelmiin.

Tyttöjen toivomusten lisäksi toimimme jokaiselle kerralle jonkin pienen tehtävän tai keskustelun aiheen, joka toteutettiin ennen toiminnan aloittamista. Näiden avulla pyrimme saamaan aikaan dialogia nuorten välille sekä tekemään ryhmästä yhtenäisemmän. Ajattelimme ryhmän yhtenäisyyden lisäävän myös nuorten osallisuuden tunnetta.

7.4.1 Tutustuminen

Ensimmäinen toimintakerta oli varattu tutustumiselle ja toiminnan suunnittelulle. Erinäisistä ongelmista johtuen ryhmä ei ollut vielä sovitun mukaisesti

kasassa. Saimme ryhmän kokoamiseen avuksemme Puokkarilla toimivan vapaaehtoisen, 21-vuotiaan somalialaisen naisen, Faizan. Faizasta oli erittäin paljon apua, sillä hänen läsnäolonsa madalsi huomattavasti varsinkin somalityttöjen kynnystä osallistua toimintaan.

Alun hankaluuksista huolimatta saimme paikalle seitsemän nuorta, joista kaksi oli suomalaisia, neljä somalia ja yksi vietnamilainen. Koimme hyväksi ideaksi antaa Faizan jäädä mukaan toimintamme ajaksi, sillä hänellä vaikutti olevan nuoriin rauhoittava vaikutus. Kokoonnuimme nuorisotalolla sijaitsevaan luokkahuoneeseen ja aloitimme kertomalla ryhmäläisille, keitä me olemme ja mitä olemme tulleet tekemään. Kerroimme myös, kuinka monta kertaa meidän on tarkoitus koontua ja että osallistuminen toimintaan on täysin vapaaehtoista, mutta toivottavaa.

Aloitimme tutustumisen käyttämällä Huomaa hyvä! -toimintakortteja, joista nuorten tuli valita yksi luonteenpiirre, jonka haluaisi itselleen tai jota haluaisi vahvistaa. Kaikki saivat kertoa muille ryhmäläisille, minkä kortin valitsivat ja miksi, sekä oman nimensä, ikänsä ja mistä on kotoisin. Aloitimme kierroksen itse kertomalla samat tiedot itsestämme. Kierroksen käytyämme annoimme nuorille tehtäväksi muodostaa parit, sellaisen henkilön kanssa, jonka tunsu huonoiten. Pareiksi muodostui: vietnamilainen ja somali, suomalainen ja somali sekä kolmen hengen ryhmä kahdesta somalista ja yhdestä suomalaisesta. Nuorten tehtävänä oli ottaa parinsa kanssa selfie ja tämän jälkeen keksiä kolme heitä yhdistävää asiaa. Korostimme, ettei asioiden tarvitse olla näkyviä, vaan ne voivat olla luonteenpiirteitä, harrastuksia, lemmikkejä yms. Kävimme sitten yhdessä läpi, mitä kaikkia yhtäläisyyksiä he löysivät. Osa yhtäläisyyksistä oli ulkonäköön liittyviä: *“Ollaan molemmat ihmisiä, meillä on silmät ja suu.”* Osa taas luonteenpiirteitä: *“Ollaan molemmat hauskoja ja positiivisia.”* Ja osa yhtäläisyyksistä liittyi taustaan ja tykkäämisen kohteisiin: *“Ollaan oltu samassa koulussa ja molemmat tykkätään mustasta väristä.”*

Lopun ajasta käytimme seuraavan kerran suunnitteluun. Nuoret ehdottivat muun muassa koripalloa, elokuvaan lähtemistä ja kokkaamista. Tilaongelmien vuoksi jouduimme hylkäämään ehdotuksen koripallosta ja elokuvaan lähteminen olisi

vaatinut kyytien järjestämistä. Yhteisellä päätöksellä päädyttiin siihen, että seuraavalla kerralla tehtäisiin somalialaista ruokaa yhdessä.

7.4.2 Kokkailu

Toisella kokoontumiskerralla paikalla oli kuusi nuorta, neljä somalia, yksi suomalainen ja yksi vietnamilainen. Valmistimme yhdessä somalialaista pastaruokaa sekä salaattia. Ruuan valinnassa olimme huomioineet kulttuurien tuomat rajoitteet, jotta kaikki pääsisivät nauttimaan ruoasta. Nuoret lähtivät hyvin mukaan ruoanlaittoon ja jokainen teki jotain pientä. Tunnelma nuorten kanssa oli toisella kerralla jo rennompia ensimmäiseen kertaan verrattuna. He eivät jännittäneet meitä ohjaajia tai toisiaan enää yhtä paljon. Keskustelua syntyi niin ruoanlaiton yhteydessä kuin syönnin aikaanakin. Olimme ennakkoon suunnitelleet keskusteluvamme erilaisista ruokakulttuureista. Niistä syntyi hyvää keskustelua: minkälaista ruokaa nuorten kotimaissa syödään, mikä on maahanmuuttajanuorten suomalainen lempiruoka ja mistä he eivät pidä. Ruokakulttuureista keskustelu siirtyi muun muassa matkailuun ja muihin aiheisiin. Nuorten ja ohjaajien välille syntyi tavoittelemamme dialogi. Jokainen osallistui keskusteluun, kuunteli mitä toisella on sanottavana. Nuoret esittivät myös meille ohjaajille vastakysymyksiä, mikä helpotti dialogin syntymistä.

Syönnin jälkeen annoimme nuorille tehtäväksi keksiä pienryhmälleen nimi. He olivat aluksi hieman vaisuja, mutta rohkenivat kuitenkin esittämään ajatuksia nimestä. Hyviä nimiehdotuksia tuli useampia, mutta loppujen lopuksi nuoret päätyivät nimeen Power Girls! Onnistuneen ja ryhmää kuvaavan nimen päätettyään nuoret saivat miettiä, mitä haluaisivat seuraavalla kerralla tehdä. Ehdotuksia tuli enemmän ja spontaanimminkin ensimmäisellä kerralla. Nuoret olisivat edelleen kovasti halunneet pelata koripalloa, mutta valitettavasti nuorisotilan jumppasali oli ryhmän kokoontumisen aikaan varattu, joten se ei onnistunut. Onneksi tämä ei kuitenkaan ollut nuorten ainut toive, vaan loppujen lopuksi ryhmä päätyi piirtämiseen ja maalaamiseen.

7.4.3 Maalailu

Kolmannella kerralla menimme hyvissä ajoin paikalle laittamaan tilat valmiiksi, jotta nuorten olisi helppo aloittaa maalaaminen. Faiza oli myös tällä kerralla avustamassa meitä valmisteluissa. Keräsimme välineet valmiiksi ja laitoimme ne esille. Laitoimme pöydälle yhden todella ison paperin, johon nuoret maalasivat yhden yhteisen teoksen. Kolmannelle kerralle osallistui neljä somalia ja yksi suomalainen.

Ennen maalauksen alkamista, meillä oli jälleen nuorille pieni keskustelutehtävä. Olimme ennen kokoontumista tulostaneet n. 20 kuvaa eri näköisistä ihmisistä. Ensin nuoret valitsivat kuvista sellaisen henkilön, johon ulkonäön perusteella haluaisivat tutustua ja sellaisen, johon eivät haluaisi. Kysyimme kuvien valinnan jälkeen perusteluita, miksi he olivat valinneet juuri ne kuvat mitä valitsivat. Nuoret olivat avoimia kertomaan perusteluita valinnoilleen. Osa nuorista sanoi tehtävän olevan liian vaikea, koska he halusivat tutustua kaikkiin. Olimme tästä erittäin iloisia ja kerroimme, että juuri sellaiseen ennakkoluulottomuuteen haluamme toiminnallamme tähdätä. Toisilla taas nousi kuvista pelottavia mielikuvia ja siksi valitsivat jonkun, johon ei haluaisi tutustua. Tämä kuitenkin herätti toivomme dialogin nuorten välillä. Kysyimme nuorilta myös, onko heillä ennakkoluuloja muita ihmisiä kohtaan tai ovatko he itse kohdanneet ennakkoluuloja elämässään. Moni, erityisesti maahanmuuttajatytöt sanoivat kokeneensa muiden ihmisten ennakkoluuloja, mutta eivät halunneet avata asiaa meille sen tarkemmin. Useimmat myös myönsivät omaavansa omia ennakkoluuloja. Kerroimme heille tehtävän päätteeksi ennakkoluuloista.

Ennakkoluulotehtävän ja –kesustelun jälkeen siirryimme maalaamiseen, mitä nuoret kovasti odottivat. Kerroimme, että haluaisimme heidän maalaavaan yhden ison maalauksen. Nuoret suostuivat, vaikka aiheesta syntyikin pieniä erimielisyyksiä, koska ideoita oli useampi. Lopulta nuoret maalasivat ison, vaaleanpunaisen banderollin, jossa luki heidän edellisellä kerralla keksimänsä ryhmän nimi Power Girls. (LIITE 1.) Maalaamisen lomassa keskusteltiin jälleen. Jaettiin kuumisia kuluneelta viikolta ja kerrottiin viikonlopun suunnitelmia. Nuoret olivat jälleen hieman rentoutuneempia kuin edellisillä kerroilla.

Käytimme taas tapaamisemme lopuksi hieman aikaa suunnitellaksemme mitä tekisimme seuraavalla, eli viimeisellä kerralla. Tytöt kertoivat, että lautapelien pelaaminen on heille kaikille mieluisaa. Nuorisotalolla pelejä oli valmiiksi paljon monenlaisia, joten tyttöjen toive oli helppo toteuttaa.

7.4.4 Pelailua ja palautetta

Viimeisellä kerralla Faiza ei päässyt lainkaan paikalle ja olimme hieman huolissamme siitä, vaikuttaisiko se maahanmuuttajanuorten halukkuuteen saapua paikalle. Onneksemme huomasimme huolehtivamme turhaan, sillä suurin osa nuorista saapui paikalle tästä huolimatta. Mukana oli neljä somalia ja yksi suomalainen.

Pelasimme pelejä aluksi kahdessa ryhmässä, joissa me ohjaajat olimme mukana pelaamassa. Loppujen lopuksi siirryimme kaikki yhdessä pelaamaan samaa peliä. Nuorten oleminen vaikutti helpolta ja he vitsailivat kanssamme paljon. Pelaamisen lomassa nuoret kertoivat kuluneesta viikosta. He vaikuttivat iloisilta siitä, että olimme kiinnostuneita heidän elämästään.

Kun nuoret kokivat pelanneensa tarpeeksi, niin siirryimme palautteenantoon. Olimme tehneet nuorille valmiiksi lyhyen palautekyselyn (LIITE 2.) liittyen toimintakertoihin. Kerroimme, että toivomme heiltä mahdollisimman rehellistä palautetta, oli se sitten positiivista tai negatiivista. Kerroimme myös, ettei palautteeseen tarvitse kirjoittaa nimeä ja että luemme ne vasta poistuttuamme paikalta.

Palautteiden keräämisen jälkeen jäimme vielä hetkeksi juttelemaan. Ennen lähtöämme kiitimme kaikkia ryhmään osallistuneita heidän sitoutumisestaan tähän ryhmään. Myös tytöt kertoivat kiitoksensa ja halasivat meitä ennen poistumistaan paikalta. Tunnelma kaiken kaikkiaan oli erittäin lämmin ja lähteminen tuntui jopa hieman haikealta.

8 ARVIOINTI

Arviomme opinnäytetyön onnistumiselle perustuu asettamiimme tavoitteisiin sekä ryhmäläisiltä saamaamme palautteeseen. Toimintamme päällimmäisenä tavoitteena oli poistaa kulttuurien välisiä ennakkoluuloja. Tämän lisäksi teimme havaintoja osallisuuden ja dialogisuuden toteutumisesta ryhmässä, sekä niiden vaikutuksesta kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Arviointi pohjautuu opinnäytetyöprosessin aikana tekemillemme havainnoille.

8.1 Saatu palaute

Palautekyselyllä selvitimme nuorten ajatuksia ryhmästä ja sen sisällöstä. Kuten aiemmin mainittu, niin palautekyselyyn ei tarvinnut laittaa nimeä tai mitään muuta, mistä vastaajan voisi tunnistaa. Tällä pyrimme siihen, että nuorten olisi helpompi antaa rehellistä palautetta. Varsinkin negatiivisen palautteen antaminen voi tuntua näin helpommalta. Saimme yhteensä viisi täytettyä palautelomaketta, koska viimeisellä kerralla paikalla oli viisi nuorta.

Palautteesta kävi ilmi, että suurin osa koki ryhmän ja sen toiminnan mielekkääksi. Kuitenkaan kovin moni ei kokenut oppineensa mitään uutta ryhmätoiminnan aikana. Tämä voi johtua siitä, että ryhmässä ei varsinaisesti opetettu mitään, joten tunnetta uuden oppimisesta ei syntynyt. Nuorten mielestä he saivat olla omia itsejään ryhmässä. Useimmat myös kokivat saaneensa vaikuttaa ryhmän toimintaan.

Kaikki vastasivat pitävänsä ohjaajien tavasta toimia. Lomakkeessa oli mahdollisuus antaa avointa palautetta ohjaajille ja tähän kohtaan oli nuorilta tullut ainoastaan positiivista palautetta. Palautteiden perusteella ajatteleimme nuorten kokeen, että ohjaajien kanssa oli helppo ja mukava keskustella.

8.2 Toiminnan arviointi

Koimme työmme tavoitteiden toteutumisen osittain hieman hankalaksi arvioida. Yksi syy tähän oli, ettei meillä ollut kovin tarkkaa tietoa siitä, miten nuoret olivat suhtautuneet muihin kulttuureihin ennen osallistumistaan pienryhmätoimintaan. Tämän vuoksi arvioimmekin toiminnan onnistumista ryhmäläisten palautteiden lisäksi omien havaintojemme pohjalta.

Kuten toimintakertojemme kuvauksista käy ilmi, niin toiminnan alussa nuoret olivat selkeästi omissa porukoissaan. Tämä ehti kuitenkin muuttua toiminnan aikana, vaikka kertoja oli vain neljä. Nuorten toiminta yhteisenä ryhmänä vaikutti loppua kohden luontevammalta. Huomasimme myös nuorten suhtautumisen meihin ohjaajiin muuttuneen toimintakertojen aikana. Tämän päättelimme muun muassa siitä, että tytöt olivat avoimempia keskusteluille ja esittivät kysymyksiä myös meille. Myös se, että tytöt tulivat halaamaan meitä viimeisen kerran lopuksi, kertoo meistä siitä, että jonkinlainen kuilu on ylitetty.

Uskomme, että toiminnan vaikuttavuus olisi ollut helpommin havaittavissa, jos olisimme saaneet kasaan sellaisen ryhmän, jollaista alun perin suunnittelimme. Kaikki kriteerit eivät kuitenkaan toteutuneet. Jos toteuttaisimme saman konseptin uudestaan, niin kiinnittäisimme enemmän huomiota siihen, ettei nuoret olisi keskenään entuudestaan tuttuja. Ryhmä olisi siis ollut hyvä koota sellaisista nuorista, jotka eivät käyneet säännöllisesti nuorisotalolla. Tällaisten nuorten saaminen sitoutumaan toimintaan olisi kuitenkin ollut haastavampaa. Myös kokoontumistilassa olisi hyvä huomioida rauhallinen ympäristö ja yksityisyys sekä minimoida häiriötekijät.

Vaikka olimmekin tyytyväisiä ryhmän toimintaan ja sen sisällä havaitsemiimme muutoksiin, niin uskomme, että tällainen toiminta vaatisi useamman kerran, jotta tavoitteidemme toteutumisen arviointi olisi helpompaa ja toiminnan vaikutukset kestävämpiä.

Emme myöskään saaneet ryhmään kantasuomalaisia ja maahanmuuttajanuoria siinä suhteessa kuin olimme suunnitelleet. Me ohjaajina olimme kuitenkin molemmat kantasuomalaisia, joten ajattelimme sen tasoittavan tilannetta, koska olimme myös itse toiminnassa mukana. Näin ollen, jos nuorista puolet olisi ollut kantasuomalaisia, olisi tilanne tällöinkin ollut epätasa-arvoinen maahanmuuttajataustaisia nuoria kohtaan.

Toiminnan onnistumiseen vaikutti mielestämme oleellisesti myös Faizan läsnäolo, jota emme olleet alun perin suunnitelleet. Se, että yksi ”ohjaajista” oli maahanmuuttajataustainen, tasapainotti myös ryhmän dynamiikkaa. Jatkossa samanlaiseen toimintaan ottaisimme ehdottomasti maahanmuuttajataustaisen ohjaajan jo suunnitteluvaiheessa mukaan.

8.3 Ammatillinen kasvu

Ryhmää aloittaessa meillä ei juurikaan ollut omaa kokemusta ryhmän ohjaamisesta, mutta kuten sanottu, niin taidot kehittyvät harjoittelemalla. Koimme jokaisella kerralla olevamme ohjaajina aina hieman edellistä kertaa varmempia. Toiminnan ohjaamisen ohella opimme myös, mitkä kommunikointi tyyli sopivat nimenomaan nuorten kanssa, jotta saisimme kiinnitettyä heidän huomionsa. Kokemus kulttuurien ja uskontojen välisestä vuorovaikutuksesta tulee varmasti olemaan hyödyksi myös seurakuntatyössä, sillä myös kirkon on pystyttävä vastaamaan muuttuvan toimintaympäristön haasteisiin.

Opinnäytetyöprosessin aikana korostui myös suunnittelun tärkeys. Mitä paremmin kaikki osa-alueet oli suunniteltu, sitä varmemmalta niitä tuntui lähteä toteuttamaan. Vaikka koimmekin onnistuneemme suunnittelussa hyvin, niin aina löytyi jotain, mitä olisi voinut tehdä paremmin. Opimme tarkastelemaan asioita monesta eri näkökulmasta ja pohtimaan monipuolisemmin sitä, mitkä asiat vaikuttaisivat halutun lopputuloksen saavuttamiseen. Otimmekin tämän itsellemme hienona oppimiskokemuksena, jonka jälkeen koemme olomme varmemmaksi lähtiesämme työskentelemään sosiaali- ja kirkon alan kentälle.

9 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Työmme kohderyhmän sekä toteutustavan vuoksi esille nousi monia eettisiä kysymyksiä, jotka pyrimme huomioimaan jo suunnitteluvaiheessa. Tällä tavoin halusimme varmistaa, että järjestämämme toiminta rakentuisi eettisesti kestäväälle pohjalle, noudattaisi kristillisiä arvoja, eikä olisi ristiriidassa sosiaalialan eettisten ohjeiden kanssa. Raportoinnissa nuorten yksityisyys on huomioitu siten, ettei heitä mainita nimeltä. Vapaaehtoistyöntekijä Faiza on antanut luvan käyttää raportissa nimeään, sekä hänen kanssaan käymiämme keskusteluita. Opinnäytetyömme luotettavuus nousee monipuolisista, sekä tarkasti valituista lähteistä. Lähteiden valinnassa olemme huomioineet myös niiden ajankohtaisuuden, jotta emme käyttäisi työssämme vanhaa tietoa.

9.1 Ammattietiikka

Ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen on sosiaalialan ammattihenkilön työn perusta. Ihmisoikeudet määritellään YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa, jossa todetaan ihmisten olevan arvoltaan ja oikeuksiltaan tasavertaisia, huolimatta heidän uskonnostaan tai kansallisesta alkuperästään. (Talentia 2017, 11.) Ihmisarvon mahdollistaminen ja itsemääräämisoikeuden edistäminen kuuluvat myös diakoniatyöntekijän eettisiin ohjeisiin. Diakoniatyöntekijän tulee myös kunnioittaa ja puolustaa ihmisen oikeutta omaan kulttuuriin sekä edistää ihmisten välistä vuorovaikutusta. (Diakoniatyöntekijöiden liitto & Diak 2016.) Näiden voisi sanoa olevan myös opinnäytetyömme lähtökohtana, sillä poistamalla kulttuurien välisiä ennakkoluuloja rakennetaan tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Sosiaalialan eettisiin velvoitteisiin kuuluu myös sosiaalinen oikeudenmukaisuus, kuten negatiivisen syrjinnän vastustaminen (Talentia 2019, 20), johon ennakkoluuloja poistamalla pyrimme.

Sosiaalialan eettisiin periaatteisiin kuuluu ihmisen oikeus ilmaista tunteitaan, sekä kielteisiä kokemuksiaan (Talentia 2017, 7). Tämän olimme huomioineet muun muassa ryhmän koossa. Kuten Ståhlberg (2019, 61) on todennut, niin ryhmän, jossa pyritään kuuntelemaan toisia ja jakamaan ajatuksia, hyvä koko olisi 4 – 10 henkilöä. Uskoimmekin, että pienemmässä ryhmässä syntyisi luottamus helpommin ja kaikkien olisi mahdollista ilmaista tunteensa toimintaan ja ryhmään liittyen.

Työmme eettisyyttä lisää myös pyrkimyksemme edistää nuorten osallisuutta. Talentian eettisten ohjeiden mukaan yhteiskunnallisen vallan ja yksilön aseman epätasapainon vuoksi toiminta, joka edistää osallisuutta on eettisesti kestävä. Osallisuus on yksilön tunne, jossa korostuu oikeus päästä vaikuttamaan omiin asioihin. (Talentia 2017, 16.)

9.2 Ryhmätoiminnan eettisyys ja luotettavuus

Kun alaikäisiä tutkitaan koulun tai varhaiskasvatusyksikön ulkopuolella, tutkijoiden täytyy itse arvioida, kysytäänkö huoltajilta erillistä suostumusta tai informoidaanko heitä tutkimuksesta niin, että huoltaja voi kieltää lapsen osallistumisen. Tutkimus, joka kohdistuu alle 15-vuotiaisiin, voidaan toteuttaa ilman erillistä huoltajan suostumusta, jos se on perusteltavissa tutkittavien iän ja kehitystason, tutkimuksen aihepiirin ja toteutustavan tai tavoiteltujen tietotarpeiden näkökulmasta (Nieminen 2010, 40.) Toiminnallinen opinnäytetyömme ei ollut tutkimuspainotteinen vaan kehittämispainotteinen. Keskustelimme ennen toiminnallisten osuuk-sien toteuttamista Puokkarin työntekijöiden kanssa, joiden mielestä emme tarvinnut erillistä lupaa toimintamme toteuttamista varten, koska toiminta tapahtuisi heidän nimellään ja tiloissaan. Lähes jokaisen nuoren huoltaja kuului samassa rakennuksessa samaan aikaan toimivaan kerhoon ja olivat tietoisia Power Girls -ryhmästä ja mitä siellä tehdään. Faiza, joka puhui maahanmuuttajataustaisten nuorten huoltajien kanssa samaa äidinkieltä, kertoi heille heidän omalla kielellään, mistä ryhmässämme on kyse. Emme tarkastelleet nuoria yksilöinä, vaan havainnoimme ryhmän kehitystä ja muuttumista kokonaisuutena.

Yleinen lähtökohta on, että osallistumien tutkimukseen tulee olla vapaaehtoista. Sen määrää jo perustuslain turvaama itsemääräämisoikeus, joka kuuluu kaikille. Tämä pätee myös lapsiin, mutta heidän kohdallaan täytyy ottaa huomioon huoltajan sanavalta. (Nieminen 2010, 36.) Me huomioimme vapaaehtoisuuden ryhmään osallistumisessa, vaikka emme tehneet tutkimusta. Vapaaehtoisuudella kunnioitimme nuorten itsemääräämisoikeutta osallistua ryhmään ja sen toimintaan.

Ryhmästä tiedotettiin ainoastaan heille, keitä ryhmään kutsuttiin, sillä kyseessä ei ollut avoin ryhmä. Ryhmästä tiedottamisen hoitivat Puokkarin ohjaajat, koska heillä oli meitä parempi käsitys siitä, kenelle ryhmästä olisi eniten hyötyä. Oli myös eettisempää tiedottaa ryhmästä vain heille, jotka saivat osallistua, jotta turhaa kateutta ei päässyt syntymään niille, jotka eivät päässeet mukaan ryhmän toimintaan.

Osallisuus toteutui eettisesti, kun annoimme nuorille tasapuoliset mahdollisuudet vaikuttaa toimintaan, johon he olivat osallistumassa. Jokainen nuori sai esittää toiveitaan ja kaikki tulivat kuulluksi. Koska ideoita tuli paljon, nuorten piti myös keskenään päästä yhteisymmärrykseen siitä, mitä ryhmässä tehtäisiin. Huomioimme myös jokaisella kerralla, että kaikki nuoret pääsivät tekemään sitä, mitä olimme sopineet. Esimerkiksi kaikki pääsivät osalliseksi ruoanlaittoon mieleiseksi kokemallaan tavalla, oli se sitten salaatin tekeminen tai pöydän kattaminen. Luottavuutta lisäsi se, että jokainen osallistui ja oli mukana niin paljon, kuin itsestä hyvältä tuntui.

Toiminnan eettisyyden kannalta oli myös hyvä, että somalialainen vapaaehtoistyöntekijä Faiza oli mukana ryhmässä, vaikkamme tätä olleet alun perin suunnitelleet. Tämä kuitenkin antoi maahanmuuttajanuorille mahdollisuuden saada esimerkiksi ohjeistukset omalla kielellään ja saattoi heidät näin tasa-arvoisempaan asemaan.

9.3 Toimintaympäristön eettisyys

Toimintakerrat toteutettiin Puolivälinkankaan nuorisotilalla, joka oli nuorille entuudestaan tuttu vapaa-ajan viettopaikka. Nuorisotalolla työskenteli nuorille tuttuja nuorisotyöntekijöitä sekä vapaaehtoisia. Turvallinen ympäristö ja henkilökunta toi luotettavuutta ja madalsi mahdollisesti nuorten kynnystä osallistua ryhmään, vaikka me ryhmän ohjaajat emme olleet heidän kanssaan aikaisemmin olleetkaan.

Ryhmän kokoontumistilana toimi pieni luokkahuone, joka ei mahdollistanut kaikkea toivottua toimintaa. Nuorisotilalla oli paljon ihmisiä ja melu kantautui luokkaan oven ollessa suljettu. Monet myös kävivät ajoittain kurkkimassa oven suulla, mitä luokassa tapahtuu ja tämä toisinaan keskeytti toimintamme. Pyrimme kuitenkin kertomaan heille, että luokka on sillä hetkellä varattu, emmekä päästäneet ulkopuolisia luokkatilaan. Näin yritimme pitää yllä tilan luotettavaa ilmapiiriä ja vähentää ylimääräisiä häiriötekijöitä. Tila oli myös tarpeeksi yksityinen siinä mielessä, että se mahdollisti keskustelut ryhmäläisten kesken, ilman pelkoa siitä, että ulkopuoliset kuulisivat mitä huoneessa puhutaan.

9.4 Arvioinnin eettisyys ja luotettavuus

Suunnittelimme toiminnan arvioinnin niin, ettei se tapahtuisi ainoastaan omien havaintojemme pohjalta, vaan ryhmäläiset pääsivät arvioimaan toimintaa myös omasta näkökulmastaan. Havaintojen pohjalta tehdyn arvioinnin luotettavuutta lisäsi se, että meitä oli kaksi. Näin pystyimme vertailemaan tekemiämme havaintoja keskenämme. Huomasimme paljon yhtäläisyyksiä havainnoissamme, mikä osaltaan vahvisti niiden paikkansapitävyyttä. Olemme myös koonneet raporttiin mahdollisimman tarkasti kaikki prosessin vaiheet ja toimintakertojen sisällöt, jotta on helpommin nähtävissä mihin arviomme pohjautuu.

Palautelomaketta tehdessä pyrimme mahdollisimman selkeään ja ymmärrettävään kieleen, jotta nuoret ymmärtäisivät mistä antavat palautetta. Tästä huolimatta kaikki nuoret eivät kuitenkaan ymmärtäneet jokaista kysymystä täysin,

mutta he pyysivät apua ja kerroimme heille selkeämmällä puhekielellä, mistä oli kyse. Halusimme, että nuoret uskaltavat antaa myös negatiivista palautetta, joten päätimme teettää kirjallisen palautekyselyn nimettömänä. Näin myös nuorilta saatu palaute olisi luotettavampaa, sillä nuoret voivat kokea joidenkin asioiden sanomisen ääneen vaikeaksi.

10 POHDINTA

Ohjaajina koimme ryhmän ohjaamisen aluksi hieman haastavana, koska kummallakaan meistä ei ollut siitä aikaisempaa kokemusta. Huolelliset suunnitelmat ryhmän kokoontumisista, Puokkarin ohjaajien tuki ja avoimin mielin ryhmään osallistuneet nuoret tukivat rooliamme ohjaajina. Ståhlberg (2019, 64) kertoo, kuinka hieno tunne on, kun voi luottaa ohjaajaparin tekevän oman osuutensa ja voidaan yhdessä käydä läpi ajatukset ja huomiot ryhmätapaamisen jälkeen. Voimme samaistua tähän. Keskusteleminen toisen kanssa helpotti monesti omaa jännitystä ennen ryhmän kokoontumista, sekä ajatusten vaihto sen jälkeen. Avoimuus meidän ohjaajien kesken oli tärkeää koko prosessin ajan. Meille molemmille kehittyi jonkinlainen ohjaajaidentiteetti, joka antaa meille hyvän pohjan tulevaisuutta ajatellen.

Alun jännitystä lukuun ottamatta, emme kokeneet kovin suuria haasteita tai vaikeuksia ryhmätoiminnan aikana. Ensimmäisellä kerralla vuorovaikutukseen liittyvä haaste oli nuorten saaminen keskittymään ja kuuntelemaan, mitä ohjaajilla oli sanottavana. Rauhallisella olemuksella ja osallistumalla heidän keskusteluihinsa saimme nuorten huomion. Tämä paransi vuorovaikutuksen laatua ohjaajien ja nuorten välillä. Seuraavilla kerroilla samankaltaisia haasteita ei ilmennyt juuri lainkaan.

Koemme onnistuneemme erityisen hyvin ennakkoluuloja käsittelevässä keskustelussa ja tehtävässä nuorten kanssa, jonka toteutimme kolmannella

toimintakerralla. Tehtävän aikana nuorten keskuudesta nousut ennakkoluulottomuus synnytti toivomaamme dialogia nuorten välille. Tämä oli mielestämme hienoa, sillä uskomme, että nuorten on helpompi ottaa vaikutteita ikätovereiltaan, kuin ohjaajilta, jotka kertovat kuinka pitäisi ajatella.

Pohdimme yhdessä ryhmän päättymisen jälkeen, miten lähtisimme itse kehittämään tällaista pienryhmätoimintaa. Ensimmäisenä mieleemme tuli se, että ryhmän olisi hyvä kokoontua enemmän kuin neljä kertaa. Silloin tietysti ryhmäläisten tulisi sitoutua ryhmän toimintaan pidemmäksi aikaa tai ryhmän pitäisi kokoontua tiheämmin. Useammalla kokoontumisella voisi mahdollistaa enemmän nuorten omia toiveita toimintaa kohtaan.

Koska koulutukseemme kuuluu myös diakoniatyöntekijän virkakelpoisuus, pohdimme samankaltaisen ryhmätoiminnan toteuttamista evankelisluterilaisessa seurakunnassa. Seurakuntien maahanmuuttajatyö sisältää maahanmuuttajien ja maahanmuuttajataustaisten kieli- ja kulttuuriryhmien kohtaamista eri tavalla. Esimerkiksi auttamista ja tukemista turvapaikkaprosessissa sekä kotoutumisessa, kristinuskon opetusta siitä kiinnostuneille, vuoropuhelua muiden uskontojen edustajien kanssa ja uskonnoille yhteisten tärkeiden asioiden edistämistä, asennevaikuttamistyötä ja vaikuttamistyötä. (Suomen ev.lut. kirkko. Plus. Yhteiskunta ja kirkko+. Monikulttuurisuus. Seurakunnat ja maahanmuuttajat.) Kirkon nuorisotyö voisi toteuttaa ryhmän nuorten kanssa. Heillä on kontakteja kouluihin, joista saisi varmasti ryhmän kasaan. Ryhmän voisi toteuttaa sekaryhmänä, tyttö- tai poikaryhmänä. Vastaavasti seurakunnan diakoniatyöllä olisi mahdollisuuksia muodostaa ryhmä aikuisille. Näin myös suomalaiset aikuiset, joilla ei ole kokemusta maahanmuuttajista voisi saada mahdollisuuden tutustua ja ystäväystyä maahanmuuttajan kanssa. Ryhmään osallistumalla aikuisetkin voisivat murtaa ennakkoluulojaan.

Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus, varsinkin keskustelut Faizan kanssa, sai meidät havahtumaan myös omaan putkinäköisyyteemme. Kun lähdimme suunnittelemaan ja toteuttamaan työtä, lähtökohtainen ajatuksemme oli, että suomalaisilla on huomattavasti enemmän ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan, kuin maahanmuuttajilla suomalaisia kohtaan. Opimme, että tämä voi olla myös

toisin päin, eikä se kuuleman mukaan ole edes harvinaista. Faiza kertoi meille siitä, miten monien maahanmuuttajanaisten keskuudessa kiertää valheellista tietoa suomalaisista ja suomen virkavallasta. Tästä syystä monet maahanmuuttajat eivät kuulemma halua tutustua suomalaisiin, eivätkä myöskään halua lastensa tutustuvan suomalaisiin. Pohdimmekin, että Faizan kaltaisten, avoimien maahanmuuttajanaisten olisi hyvä perustaa aikuisille naisille samankaltaista toimintaa, jota olimme nuorten kanssa tehneet.

Ajattelemme, että järjestämämme toiminta voisi toimia ponnahduslautana toiminnalle, jossa käsitellään enemmän muita kulttuureja. Se, että olisimme heti alkaneet käsittelemään kulttuurien eroja, olisi voinut jopa osaltaan vahvistaa ennakkoluuloja. Kun on ensin tutustunut ihmisiin toisesta kulttuurista, voi olla myönteisempi tutustumaan myös tämän kulttuuriin, jolloin myös ennakkoluulot tietoisuuden myötä toivon mukaan katoavat.

LÄHTEET

- Brown, R. (2010). *Prejudice: Its Social Psychology*. (2. uud. p.). Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Diakoniatyöntekijöiden liitto & Diak. (22.09.2016). *Diakoniatyöntekijän eettiset ohjeet*. Saatavilla 24.11.2019 https://www.dtl.fi/media/dtl_eettisetohjeet_2016.pdf
- Ekholm, E. (2001). Monietninen yhteiskunta. Teoksessa A. Forsander, E. Ekholm, P. Hautaniemi, A. Ali, A. Alitolppa-Niitamo, E. Kyntäjä & N. Quoc Cuong (Toim.), *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ* (s. 161 – 188). Helsinki: Palmenia.
- Euroopan Unioni. (24.04.2013). *Yhteiskunnallinen osallisuus ja syrjäytyminen Suomessa*. Saatavilla 17.9.2019 https://europa.eu/youth/fi/article/37/2029_fi
- Fishbein, H. D. (2002). *Peer Prejudice and Discrimination: The Origins of Prejudice*. (2. uud. p.). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Gothóni, R., Hyväri, S., Kolkka, M. & Vuokila-Oikkonen, P. (2016). Inklusio ja yhteisöllisyys yhteisen hyvän toteutumisenä. Teoksessa R. Gothóni, S. Hyväri, M. Kolkka & P. Vuokila-Oikkonen (Toim.), *Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena* (s. 11 – 23). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Haarakangas, K. (2008). *Parantava puhe: Dialogisuus ihmissuhteissa, mielen-terveystyössä ja psykiatrisessa hoidossa*. Nastola: Magentum.
- Habib, H. (2009). Nuorten muuttajien leimaaminen. Työn kohteet ja tekijät - kelle toimintaa ja kenen kanssa töitä tehdään? Teoksessa P. Hainen, V. Honkasalo, A-M. Souto & L. Suurpää. (Toim.), *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen* (s. 44 – 48). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura.
- Hanes, R., Hanes, S. & Rudd, K. (2007). *Perjudice in the Modern World*. Detroit: Thomson Gale.
- Hautamäki, A. & Oksanen, K. (2012). *Suuntana innovaatiokeskittymä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto: Agora Center. Saatavilla 26.10.2019:

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37250/SuuntanaInnovaatiokeskittym.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Honkasalo, V. & Souto, A-M. (2007). Monikulttuurinen nuorisotyö. Teoksessa T. Hoikkala & A. Sell. (Toim.), *Nuorisotyötä on tehtävä: Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet* (s. 115 – 138). [Helsinki]: Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto.
- Honkasalo, V. (2011). *Tyttöjen kesken: Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura.
- Hytönen, T. & Valli, S. (2016). *Ihanat tytöt. Menetelmäopas hiljaisten ja ujojen tyttöjen kohtaamiseen*. Lasten Keskus: Kirjapaja Oy.
- Ihimiset. Toimijat. Puolivälinkankaan suuralueen asukasyhdistys. Saatavilla 26.10.2019 <https://www.ihimiset.fi/toimija/puolivalinkankaan-suuralueen-asukasyhdistys/>
- Innanen, J. (2012). *Ryhmänohjaus estämään nuorten syrjäytymistä*. Tampere: Jukka Innanen.
- Juujärvi, S., Myyry, L. & Pessa, K. (2007). *Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa*. Helsinki: Tammi.
- Kanninen, S. & Markkula, H. (2011). *R-sana. Kirja rasismista ja siihen puuttumisesta*. Helsinki: Pelastakaa lapset. Saatavilla 17.11.2019 <http://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01160114/R-sana-kirja-rasismista-ja-siihen-puuttumisesta.pdf>
- Kiilakoski, T. (2007). Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.), *Lasten ja nuorten kunta*. (8 – 20.) Helsinki: Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto.
- Kivijärvi, A. (2013). Monikulttuurisuus nuorisotyön arjessa. Maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten välisten rajanvetojen purkautuminen. Teoksessa A. Kivijärvi. (2015). *Etnisyyden merkityksiä nuorten vertaissuhteissa – tutkimus maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten kohtaamisista nuorisotyön kentillä* (s. 239 – 263). (Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 162, Tiede). Helsinki. Unigrafia.

- Koivisto, J., Isola, A-M. & Lyytikäinen, M. (2018). *Osallisuus kuuluu kaikille. Innokylän innovaatiokatsaus*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla 11.10.2019 [http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136074/URN ISBN 978-952-343-077-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136074/URN_ISBN_978-952-343-077-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- L 1285/2016. Nuorisolaki. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=nuorisolaki>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Ammattilaisille. Kouluille ja oppilaitoksille. Tuokioppilastoiminta. Tehtäväkortit. Stereotyytiat ja ennakkoluulot. Saatavilla 21.10.2019 <https://www.mll.fi/tehtavat/stereotyytiat-ja-ennakkoluulot-rasismi-ja-vihapuhe/>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys. 12 – 15 V. 12 – 15-vuotiaan ajattelun ja moraalien kehitys. Saatavilla 11.10.2019 <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-ajattelun-ja-moraalin-kehitys/>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys. 12-15V. 12–15-vuotiaan persoonallisuuden kehitys. Saatavilla 10.9.2019 <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-persoonallisuuden-kehitys/>
- Ministry of Religious Affairs. (2018). *International Conference on University-Community Engagement*. Malang: UIN Maliki Press.
- Muhonen, J., Lallukka, K. & Turtiainen, P. (2009). *Pienryhmätoiminta lasten ja nuorten ehkäisevän työn menetelmänä*. Jyväskylä: YAD Youth Against Drugs.
- Mönkkönen, K. (2007). *Vuorovaikutus – Dialoginen asiakastyö*. Helsinki: Edita.
- Nieminen, L. (2010). Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.), *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. (s. 25 – 42). Helsinki: Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto.
- Niemistö, R. (1998). *Ryhmän luovuus ja kehitysehdot*. Helsinki: Palmenia.
- Nurmi, J. (2014.) *Ihmisen psykologinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus. Saatavilla www.ellibslibrary.com

- Oulun kaupunki. Tietoa Oulusta. Tilastoja Oulusta. Väestö ja väestönmuutokset. Väestö kansalaisuuden mukaan vuodenvaihteessa 31.12.2018. Saatavilla 25.10.2019: <https://www.ouka.fi/documents/50085/15048183/2.7.pdf/340dc35b-79a9-4137-83cc-b89358c8a1bc>
- Räty, M. (2002). *Maahanmuuttaja asiakkaana*. Helsinki: Tammi.
- Raunio, M., Säävälä M., Hammar-Suutari, S. & Pitkänen, P. (2011). Monikulttuurisuus ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen areenat. Teoksessa P. Pitkänen, *Kulttuurien kohtaamisia arjessa*. (s. 17 – 50). Tampere: Vastapaino.
- Saarinen, J. & Saarinen, J. (2015.) Mitä suomalainen ystävä voi antaa maahanmuuttajalle? Teoksessa O. Mannila & J. Kuitunen (toim.), *Kuin kotoon Suomessa. Avaimia maahanmuuttajatyöhön*. (s. 71 – 73.) Keuruu: Aikamedia.
- Saukkonen, P. (2013). *Erilaisuuksien Suomi: Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ståhlberg, L. (2019.) *Pienryhmäohjaajan opas*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Suomen ev.lut. kirkko. Plus. Yhteiskunta ja kirkko+. Monikulttuurisuus. Seurakunnat ja maahanmuuttajat. Saatavilla 26.10.2019 <https://evl.fi/plus/yhteiskunta-ja-kirkko/monikulttuurisuus/seurakunnat-ja-maahanmuuttajat>
- Talentia. (2017). *Arki, arvot ja etiikka: Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet*. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen. Osallisuuden edistäminen. Saatavilla 10.10.2019 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>
- Tilastokeskus. (2019a). Väestörakenne 2018. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla 25.10.2019 https://www.stat.fi/til/vaerak/2018/02/vaerak_2018_02_2019-06-19.fi.pdf

Tilastokeskus. (2019b). Suomen kansalaisuuden saamiset 2018. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla 25.10.2019

https://www.stat.fi/til/kans/2018/kans_2018_2019-09-13_fi.pdf

Vilka, H. & Airaksinen, T. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. (2006). *Tutki ja havainnoi*. Helsinki: Tammi.

LIITE 1. Ryhmän tekemä maalaus

LIITE 2. Palautelomake nuorille

Palautekysely ryhmään osallistuneille

1. Ikäni

2. Arvioi seuraavia ryhmään liittyviä asioita.

	1=Täysin eri mieltä	2=Jokseenkin eri mieltä	3=Jokseenkin samaa mieltä	4=Täysin samaa mieltä
Pidin ohjaajien tavasta toimia.				
Ryhmä oli sopivan kokoinen.				
Ryhmäkertojen sisältö oli hyvin suunniteltu.				
Koen, että pystyin vaikuttamaan toiminnan sisältöön.				
Toiminta oli mielekästä.				
Ryhmän kokoontumisia oli riittävästi.				
Ryhmän kokoontumisväli oli sopiva.				
Olen oppinut ryhmässä jotain uutta.				
Sain olla ryhmässä oma itseni.				
Ryhmähenki parani loppua kohden.				

3. Voit halutessasi kommentoida edellisiä vastauksiasi.

-
-
-

4. Anna halutessasi vapaata palautetta.

5. Kannattiko ryhmään osallistuminen?

☐ Ei 	☐ No-jaa 	☐ Joo 	☐ Ehdottomasti
--	--	---	--

6. Muita terveisiä järjestäjille tai ryhmän vetäjälle.

-

KIITOS PALAUTTEESTA!